

ELTE BTK Szabad bölcsészet BA III.

Ilkó Krisztina
**Georg Christoph Kilian Palermói
Szent Rozáliát ábrázoló metszetének
(1757) ikonográfiája és a szent
tiszteletének emlékei Kassán**

*Quid existis in desertum videre?***Bevezetés**

Telek József (1716–1773) a kassai Palermói Szent Rozália kápolna előtt, 1757-ben elhangzott prédikációja elején egyenesen a városból kivonult tömegnek szegezte a kérdést, *Quid existis in desertum videre? Mit mentél-ki látni a pusztában?*¹ Az ügyesen kiválasztott bibliai parafrázis azonban könnyen vonatkoztatható Szent Rozáliára is, hogy ő miért ment a pusztaságba és adta magát remeteéletre? Következő írásomban szeretnék rávilágítani Rozália – többnyire egyoldalúan pestisszentként bemutatott – alakjának egy kevésbé ismert aspektusára, amely éppen az általa folytatott anakhoréta életmódban gyökeredzik, minek okán a remeték pártfogójává és példaképévé is válhatott.

A *Tavaszi Rósa* Telek József legelsőként írásban is megjelent beszéde (1., 2. kép). Ekkor azonban már többéves gyakorlat állt a háta mögött, hiszen 1750-ben lépett végleg szónoki pályára, miután teológiai tanulmányainak végeztével bölcseleti és teológiai tanárként működött.² A „*termékeny és ékes nyelvű magyar író*” hamar nagy népszerűsége tett szert, életét pedig a váci rendház főnökeként fejezte be.³ Kiemelt helyet foglal el Rozáliáról írt prédikációja életművében

1 TELEK József, *Tavaszi Rósa az az: Szent Rosália életét Rósákhöz-való hasonlatosságban le-ábrázoló beszéd*, 1757, 4. A részlet bibliai idézet: Máté 11,7, Lukács 7,24,

2 PETER Tamás, *Telek József élete és művei*, Magyar Barát, 1948, 54.

3 PAUER János, *Az egyházi rend érdemes Magyarország történetében*, Székesfejérvárott,

– ahogyan arról a korabeli és 19. századi egyházi irodalomtörténettel foglalkozó források tanúskodnak –, közérthető és találó előadásmódja miatt is, amely ugyanakkor a novíciátusát 1736-ban a szécsényi kolostorban töltő szerzetes magas műveltségéről tanúskodik.⁴ A kiadás igényességét tanúsítja pedig, hogy csupán ehhez az egyetlen írásához készült ennyire kvalitásos és valódi művészi színvonalat képviselő metszet – külföldi, neves művészdinasztiából származó⁵ mester kezétől –, amely nem csupán illusztrálja a beszédet, hanem a két mű inkább emeli egymás színvonalát, és tökéletesen kiegészítik egymást. Georg Christoph Kilian tanulóvei alatt járt Magyarországon, rövid ideig pedig Bécsben is működött, így Telek esetleg ennek kapcsán szerzhetett értesülést munkásságáról.⁶ Azonban kapott már magyarországi címlap-megrendeléseket egyik felmenője is, dédnagyapja, Philipp Kilian (1628–1693) ugyanis Nádasi János jezsuita szerzetes egyik latin nyelvű művénél működött közre illusztrátorként.⁷ Székesfehérváron, az Egyházmegyei Múzeum gyűjteményében található pedig jelenleg is egy általa készített mezzotinto 1740 körülről, amely Boldog Duns Scotus Jánost ábrázolja, mint a Szeplőtelen fogantatás tanának védelmezőjét (3. kép).

Kilian metszetének sajátosságai

A tanulmányom kiindulási pontjául választott Georg Christoph Kilian (1790–1781), augsburgi rézmetsző által készített Rozáliát ábrázoló, 16,3 × 9,2 cm nagyságú metszet mellékletként jelent meg Telek József előbb említett prédikációjának nyomtatott szövegéhez (4. kép). A képpel, amelynek jelenleg ismert egyetlen fennmaradt példányát a budapesti Országos Széchényi Könyvtár gyűjteménye őrzi, eddig egyedül Szilárdfy Zoltán foglalkozott számottevően, ám behatóbb elemzés mindeztidig nem készült róla.⁸

A finom kidolgozású, játékos vonalvezetésű metszet és a barokkos körmondatokban bővelkedő szónoklat sajátos párbeszédet folytatnak egymással. Mindkettő ugyanazon rokokó bájjal hódítja meg közön-

Özvegy Számmer Pálné betűivel, 1847, 455.

4 DANIELIK József, FERENCZY Jakab, *Magyar írók, Életrajz-gyűjtemény*, Pest, Szent-István-Társulat, 1856, 578.

5 vö. Albert HÄMMERLE, *Kilian = Allgmeneines Lexikon der Bildenden Künstler*, szerk. Ulrich THIEME, Felix BECKER, Zwanzigster Band, Leipzig, Verlag von E. A. Seemann, 1927, 288–305.

6 Irene HABERLAND, *Georg Christoph Kilian = The Dictionary of Art*, szerk. Jane TURNER, 1–34, 18, London, Macmillan Publishers Limited, 1996, 47.

7 KNAPP Éva, TÜSKÉS Gábor, *Populáris grafika a 17–18. században*, Bp., Balassi Kiadó, 2004, 105.

8 SZILÁRDFY Zoltán, *Barokk szentképek Magyarországon*, Bp., Corvina Kiadó, 1984, 40. kép.

ségét és egy Jeromoshoz, vagy Antalhoz méltó vad, kietlen pusztaság helyett inkább virágokkal és indákkal burjánzó erdőbe helyezett barlangot vázol az áhítatos szemlélő elé. Az egybeesés természetesen nem lehet véletlen, Kilian minden bizonnyal pontos instrukciókat kapott a megrendeléssel, hogy milyen attribútumokkal és hogyan szerepeltesse az itáliai szent remetenőt. Rozália egy hasadék szájában ül, amely Telek József prédikációjában igazi *locus horribilisként* jelenik meg, hiszen a szűk nyílású barlang egyaránt elzárta Rozáliát a fénytől és az ember által lakott civilizált világtól. Amint a remetenőről írta: *juta az iszszonyú kő-szálak között, egy mélyen ki vájott üres barlanghoz, a mellyben csak egy szűkös bé-menetel vala felü[l]rül.*⁹ A hely szörnyűségei ecsetelésének oldalakon keresztül való fokozása egyetlen célt szolgál csupán: Rozália bámulatra méltó szent aszkézisének kiemelését. A barlangnyílást a képen sűrű folyondárok, különféle növények levélzete és természetesen a rózsák veszik körül. Rozália ugyanis nem csupán a napfénytől volt ily módon elzárva, hanem a *föld gyökerein-való böjtölésre* kényszerítették új életkörülményei, és még ezt a nyomorúságos ételt is félelemmel telve merészkedett csak elő keresni, nehogy meglássák a környéken lakó emberek.¹⁰ Életmódja sok szempontból hasonlított Szent Romualdéra (951/952–1027), aki szintén egy barlangban remetéskedett, tanítványa és első életrajzírója, Damiáni Péter (1007 k.–1072) szavaival élve ez idő alatt: *solis arborum pomis, et erbarum radicibus vixit (csupán a fák gyümölcsein, és a füvek gyökerein élt).*¹¹ Romuald ugyanis másfél évszázaddal azelőtt ugyanabból a dél-itáliai aszketikus hagyományból merített példát a kamalduli remeterend megalapításához, amelynek egyik legismertebb folytatójává Szent Rozália vált. Máig vita tárgyát képezi Rozália rendi hovatartozása – ha tartozott egyáltalán valamelyik szerzetbe –, amely a legújabb kutatások tükrében a görög rítusú baziliták javára látszik eldőlni.¹² Ezzel szemben Telek inkább egyszerű remete szűzként mutatja be a szentet, ahogyan a kora tizenharmadik századi itáliai hagiográfusok jelentős hányada.¹³ Rozália Kilian metszetén egyszerű, hosszú női ruhát visel az ágostonrendi habitus helyett, amelyben néha megjelenítik

9 TELEK, *i. m.*, 23.

10 TELEK, *i. m.*, 34.

11 Petrus DAMIANI, *Vita beati Romualdi*, szerk. Giovanni TABACCO, Roma, FSI, 1957, 51–52.

12 Maria TORRISI, *Santa Rosalia*, Milano, Cinisello Balsamo, 1999 (Santi e Santuari 26), 43.

13 Vö. Ottavio GAETANO, *Vitae Sanctorum Siculorum...*, Palermo, Apud Cirillos, MDCLVII (1657), 145–152.

apácaként.¹⁴ Alul, bal oldalt a levelek között jogar és korona tűnik fel a vadon burjánzó levelek között, és köréjük tekeredve díszes aranylánc: fejedelmi származásának jelvényei (5. kép). Mindezt hagyta maga mögött a Pelegrino hegység magányába vonulva és az önmegtartóztatásnak adván át magát, amelynek eszközei ezek fölött láthatóak. Ugyanúgy a pusztába vonult, ahogyan Mária Magdolna, akire érdemes felhívni a figyelmet egyik fontos ikonográfiai előképeként is.¹⁵ A szent mellett bal oldalt ugyanis egy koponyának támasztva nyitott könyv hever (6. kép), amelyek Rozália, illetve a remeték hagyományos attribútumai közé tartoznak, és a földi dolgok mulandóságára emlékeztetnek.¹⁶ A koponya mellett korbács, szigorú aszkézisének jelvénye. Telek leírásában Rozália *némellykor ágyékát vas cziliciummal, testét sértegető ostorral, annyira sanyargatta, hogy a Kristus Jesus előtt piros vérel elborítván, valamint a' szép piros tavaszi rósa illatozna*.¹⁷ A mives aranyláncot tehát vezeklőövre, a hercegi koronát pedig a szüzek el-nem-hervadó koronájára cserélte. Az előzőekben felsorakoztatott attribútumok megjelennek Anthony Van Dyck (1599–1641) metszet-sorozatának egyes darabjain is, amely kor legismertebb ábrázolásainak számítottak Rozáliáról.¹⁸ Kilian metszete azonban mindezeket egyetlen képbe sűríti, míg Van Dycknál csupán egy-kettő jelenik meg egy-egy metszet esetén.

Rozália a metszeten egy robosztus feszületet ölel magához (7. kép). Figyelmesen megszemlélve a jelenetet, azt is fel lehet fedezni, hogy a lehunyt szemű, passzív remetével szemben a keresztre feszített test cselekvő: feje Rozália felé hajlik el. A Zrínyi Miklós által megénekelt, a korban egyébként igen népszerű, szintén megelevenendő feszület-ábrázolásoknál Kilian metszete sokkal finomabban fogalmaz, azonban a szentet ő is az *imitatio Christi* egyik hasonló válfajába helyezi. Néhány hasonló, ám a lehajló copruszt jóval hangsúlyosabban kiemelő ábrázolás más női szentekkel is fennmaradt a korból, így egy metszet Szent Hedvigről, Hevenesi Gábor (1656–1715) *Ungaricae Sanctitatis Indicia* című hagiográfiai gyűjteményéhez mellékelve (8.

---

14 Alban BUTLER, *Lives of the Saints, September*, szerk. Herbert THURSTON, Wellwood, Burns & Oates, 2000 (1756-9), 36.

15 Ereklényeket együtt őrzik a palermói dómban napjainkban is. Mike METRAS, *Sicily's Historic Coasts*, Kisslegg, Lulu.com, 2007, 18.

16 Friederike Tschochner, Rosalia von Palermo = *Lexikon der Christlichen Ikonographie*, szerk. Engelbert Kirschbaum, Achter Band, Herder, Rom, Freiburg, Basel, Wien, 1976, 288–289.

17 TELEK, *i. m.*, 36.

18 Zirka Zaremba FILIPCZAK, *Van Dyck's 'Life of St Rosalie'*, *The Burlington Magazine*, Vol. 131, No. 1039 (Oct., 1989), 693–698.

kép).¹⁹ Kilian metszetén a kereszt Rozália kezében szervesen illeszkedik a kép struktúrájába, és egyszerű attribútum helyett mögöttes jelentéstartalmat hordoz, ellentétben számos más 18. századi Rozália-ábrázolással, mint például annak az ismeretlen közép-európai festő kezétől származó képpel (9. kép), ahol a kereszt funkciója alig hivatott többre, mint a szent beazonosításának megkönnyítésére. Ugyanaz a kereszt Telek prédikációjában három sarkalatos helyen jelenik meg.²⁰ Elsőként, amikor a szent a barlangba költözik, megemlíti, hogy a kínzóeszközökön kívül csupán egy feszületet vitt magával, és másodszor, amikor önsanyargatásának módozatai után a Rozália a keresztet magához öleli és sír az imádság közben. Harmadszorra pedig, amikor az ördög megkísérli, ő ehhez fohászkodik oltalomért. Ezután Telek egy hasonlat keretében Rozáliának előkelő származásával járó előnyei lemondására célozva a sötét barlangot palotájának nevezi, Krisztus keresztjét pedig tükrének, majd Nagy Szent Vazul (329/330–379) – aki regulája révén a szigorú aszketikus hagyományokon alapuló keleti rítusú szerzetesi élet egyik kialakítója volt – szavait idézte a hallgatóság elébe: *Illi divitiae erant crux, & nihil habere.*²¹ Érdemes megemlíteni Kilian egy csekélyebb volumenű, ám igen szellemes munkáját, egy nyelvtanuláshoz segítségül nyújtó könyvecskét, amelyben a remeteábrázolásnál szintén kereszttel a kezében tűnik elő a szent öreg (10. kép).

A növényi folyondárba vegyülve pedig ott vannak természetesen Rozália legismertebb attribútumai, a csodálatos rózsák.²² Ruhájára szórva és koszorúba fonva is fején rózsákat visel, a hasadék oldalán pedig liliomok nőnek, a szűzi tisztaság jelképes értelmű virágai.

19 [HEVENESI, Gabriel], *Ungaricae Sanctitatis Indicia. Sive brevis quinquaginta Sanctorum & Beatorum memoria Iconibus expressa, qui vel a Sede Apostolica, vel ab immortalibus temporis communi populi consensu, vel Scriptorum probatorum autoritate. A Divi Stephani Primi Regis tempore, in Ungaria viventes in Divorum census venerunt. Quibus accessit Appendix, in qua ordine Alphabetico plusquam ducenti alij Sancti & Beati in Ungariam vel nativitate, vel commoratione spectantes recensentur...*, Tyrnaviae, 1692, 16.

20 TELEK, *i. m.*, 28., 36., 38–44.

21 *Az ő gazdagsága a kereszt volt és a semmivel bírni.* Telek az idézetet Nazianoszi Szent Gergely átvételéből is ismerhette, erre utal az is, hogy nem görögül, hanem latinul írja, Gergely beszédeinek pedig több latin kiadása is elterjedt volt a 17-18. század fordulóján. Vö. GREGORII Operum, Pars I., *Orationes (Collectio selecta SS. Ecclesiae Patrum, Tomus Quinquagesimus)*, szerk. D. A. B. CAILLAU, D. M. N. S. GUILLON, Parisiis, Apud Parent-Desbarres, 1843, 448.

22 TSCHOCHNER, *i. m.*, 288–289.

De vita rosarum Rozáliát remetebarlangjában különböző formákban jött el megkísérteni a Sátán. Főként azzal kecsgettette, ami egy nő számára egyetlen és legfontosabb „tehetsége” volt az elmúlt évszázadokban: előkelő származása, amelynek révén egy főúr, vagy király felesége is lehetett volna. Sinibaldi herceg, Rosalia apjának ősei a hagyomány szerint egészen Nagy Károlyig (800–814) voltak visszavezethetőek, anyja pedig a normann királyi udvarral állt közeli rokonságban.²³ A remetenő azonban égi jegyesére hivatkozva utasította vissza a Sátán minden fondorlatos ajánlatát. Rosalia hangsúlyosan *Sponsa Christiként* jelenik meg Telek prédikációjában is, aki minden megmérettetést és megalázkodást vállal Krisztus szerelméért.²⁴ *És az halálnak kedvezni nem tudó nyilaitúl hervaszatna: kezde szíve a’ Szüzek Jegyesséhez a’ Kristus Jesushoz kívánkozni* – írja, amikor a szent haláláról számol be. A metszeten tehát Rozália rózsakoszorúja egyszerre menyasszonyi fejdísz, de halotti koszorú is. Rozália ugyanis Krisztus hívására halálos álomba szenderült, a Kilian által készített képen is így jelenik meg, már lehunytt szemekkel. A metszeten valójában a keresztre szegezett Krisztus az egyetlen élő személy.

Rozália holttestét hat évszázaddal később a magányos barlangban találták meg a Monte Pellegrinón, kezei között a keresztet tartva, ahogy Nursiai Szent Benedeket Subiacóban. Ez volt ugyanaz a barlang, amelyben hosszú remeteéveit töltötte, és amelynek falára a következő feliratot véste: *Ego Rosalia Sinibaldi Quisquinæ Et Rosarum Domini Filia Amore D.ni Mei Iesu Christi In Hoc Antro Habitari Decrevi*.²⁵ Éppen az 1624. évi nagy palermói pestisjárvány idején fedezték ugyanis fel a szent nyugvóhelyét, aki ennek fejében megmentette a város lakóit a dögvésztől. Rozália ezen évszázadok alatt hasonló alakká kezdett válni a nép elképzeléseinek körében, mint Szent László a magyarok számára, s hogy akkor jelenik meg majd csak újból, amikor végveszedelem fenyegeti Szicíliát, míg végül a 17. században három látomás vezette elő maradványainak csodás megtalálását. 1624 május 26-án egy súlyos pestises beteg feküdt a palermói kórházban, Girolama La Cattura, aki egy látomás során azt a kinyilatkoztatást nyerte: ha elzárándokol a közeli Monte Pellegrinóra, felépül betegségéből.²⁶ Itt ré-

23 Giordano CASCINI, *Di S. Rosalia Vergine Palermitana*, Appresso i Cirilli, Palermo, MDCLI (1651), 186.

24 TELEK, *i. m.*, 36., 46–47.

25 TELEK, *i. m.*, 29. o. *Én Rosália, Quisquinának, és a Rósák örökös Urának Sinibáldnak Leánya: Az én Uramnak a’ JESUS Kristusnak szerelméért; ezen kő-szıklát választám magamnak lakó helyül.*

26 Baldassare CONTICELLO, *Da grande farò l’Archeologo, Conticello racconta. Ricordi e fantasia fra Roma e Palermo*, [H. n.], Gangemi Editore, 2011, 312.

szesült a második látomásban, amelyben Rozália elárulta neki, hogy ennek a hegynek az egyik barlangjában nyugszanak földi maradványai. Az utolsó látomást azonban egy vadász kapta, Vincenzo Bonelli, aki miután felfedezte Rozália barlangját, jelentette a helyi püspöknek is, majd díszes körmenettel a városba szállították a szent relikviákat.²⁷ 1680 táján a Szent Üdvözítő görög rítusú monostor újjáépítése során megtaláltak egy kőlapot is, amelyre a szerzetesek szerint Rozália egykori sajátkezű adománylevelének másolata volt írva: *εγω αδελφη ροσαλια Σινιβαλδη βανω ετουτο ξυλο του εδουκουμου Αφεντος εις το μοναστιρι το οποιον παντατινα το ακουλουθησα.*²⁸

Telek József művének elsődleges forrása azonban jóval korábbi, a bocholti születésű flamand jezsuita, Cornelius a Lapide (1567–1637) (11. kép) *Commentaria in Vetus et Novum Testamentum* című műve volt – amely akár a Szent Üdvözítő monostorban is bevett –, a keleti aszkéták szigorú gyakorlatából leszármazott önsanyargatást írt le Rozália esetében.²⁹ A szent remetenő kultusza tehát flamand közvetítéssel jutott el Kassára, noha közvetlen itáliai hatással is számolnunk kell tiszteletének magyarországi aspektusait szemügyre véve.³⁰ Elsősorban a dunántúlról ismertek ilyen adatok, és elképzelhető a Székesfehérvárhoz közel eső nadapi templom egykori oltárképe (12. kép) esetében is, amely kompozícióját és attribútumait tekintve Kilian metszetének a hatását is mutatja.

Törökország felől érkezett a pestis Kassára, ahol iszonyatos pusztítást vitt véghez 1709-1710-ben, a lakosság számát mintegy felére apasztva.³¹ A ragály megfékezésére Péchy György (1671–1725), nagyszombati jezsuita szerzetes indítványozta, hogy építsenek kápolnát a domkosok volt Vereshegy-alatti szőlője közelében, a forrás mellett, Szentmártony Imre pedig a városi tanács eléje terjesztett indítványt.³² Ez pozitív elbírálásban részesült ugyan, de mivel áprilisban a császári csapatok bevonultak a városba, így a kápolna-kérdés bizonytalan időre függőben maradt. Az építkezés elkezdésére csupán 1714 tava-

Capella Santa Rosalia

27 CONTICELLO, *i. m.*, 312–313.

28 Guglielmo, CAPOZZO, *Memorie su la Sicilia...*, III., Palermo, Tipografia di Bernardo Virzi, 1842, 110. *Én, Rosalia Sinibaldi nővér, ezt a fadarabját [t. i. a Szent keresztnek] ennek a monostornak adom, amelyhez mindenféleképpen kötődöm.*

29 Cornelius a LAPIDE, *Commentaria in Vetus et Novum Testamentum*, Paris, 1642, 22.; TELEK, *i. m.*, 33.

30 SZILÁRDFY, *i. m.* (1984), 40.

31 KERÉKESI György, *A kassai kereskedők életéből*, Kassa, Országos Iparegylet, 1913, 165.

32 WICK Béla, *A kassai Szent Rozália kápolna története*, Košice, „Szent Erzsébet”-Nyomda Részvénytársaság, 1935, 4–5.

szán történtek lépések. A tanács – jegyzőkönyvének tanúsága szerint – először Korponay Ferenc és Senk Márton tanácsstagokat (majd májusban már Máray Bertalant) jelölte ki az építkezés felügyelőinek, és az is kiderül a jelentésből, hogy a felállítandó kápolna Szent Rozália patrocíniumát fogja viselni.³³ Az építkezés június 18-án kezdődhetett meg egy helyi kőműves céhmester, Tornyosy Tamás segédletével, akinek nevéhez több felvidéki templom és kastély is kötődik, többek között 1730-ban a kassai ispotály Szentlélek temploma. Őt, az egyszerű építő mestert is a kassai dóm kriptájába helyezték végső nyughelyére, ahogyan később Rákóczi Ferencet is. Az építkezés nem vett túl hosszú időt igénybe, 1715. május 30-án, azaz áldozócsütörtökön Kohányi István, kassai plébános már fölszentelte a kápolnát, miután a polgárság kivonult elé népes *processio* keretében.³⁴ Az elkészült kápolna szabályos nyolcszög alaprajzú lett, egyszerű négyszögű előcsarnokkal (13. kép). Homlokzatán még a 20. század elején is olvasható volt a felirat: *ob pestem sedatam divae rosaliae dicata MDCCXV*. A 18. századból több, hasonló szabályos sokszög-alaprajzú, kis alapterületű Szent Rozália-kápolna ismert a Felvidéken, amilyen a pezinoki (14. kép) és a szepesváraljai (15. kép), azonban közülük a kassai épület a legnemesebb arányaiban és – a provinciális viszonyokon belül – messze a legkidolgozottabb belső díszítést kapta.

Tanulmányom szempontjából igazán az ez utáni események érdekesebbek: a Rozália kápolna körül ugyanis hamarosan remeteség létesült. Az első, már a tanács jegyzőkönyvében is megnevezett remete Pettő Zsigmond volt, ő a várostól pénzbeli támogatást is kapott, egy 1730-as protocollumban már rozáliai remeteként említik.³⁵ Az 1733-i jegyzőkönyv tanúsága szerint hamarosan másik remete érkezett Pettő helyére: *Die 7. Xbr. 1733. Fratri Andreae eremitae, Eremus ad Capellum S. Rosaliae inhabitanda concessa est (1733. dec. 7. András remetetestvérnek megengedtetik, hogy a Rozália-kápolnánál lakhasson)*.³⁶ András remete vezetékneve, a Trajcsik egy általa írt elismervényből derül ki.³⁷

33 idézi WICK, *i. m.*, 5. 1714. *Die 2 Marty. Pro inventatione Rerum Ecclesiae Cathedralis S. Elisabethae D. Franciscus Korponay et Martinus Senk deputantur. – Item Continuato Erigendae Capellae S. Rosaliae Suis Dominationibus qua Inspectoribus concreditur.*

34 WICK, *i. m.*, 15.

35 idézi WICK, *i. m.*, 16. 1730. *14. Xbris. Sigismundo Pettő Eremitae ad S. Rosaliam resoluti sunt nomine Eleemosynae Mariani Tres Dnos oekonomos dandi.; 1731. Die 4 Xbr. Sigismundo Pettő Eremicolae ad S. Rosaliam resolutus est unus Tallerus per Dnos oekonomos assignandus.*

36 idézi WICK, *i. m.*, 17.

37 idézi WICK, *i. m.*, 17. *Ego infra scriptus Anno hoc psenti 1734 dje vero 24 Sbris*

Ekkoriban már a domonkosok is miséztek, mivel 1732-ben a tanács 20 évre elengedte a beszolgáltatandó szőlődézsmát számukra annak fejében, hogy évente ötször: május, június, július, augusztus, szeptember hónapban egy-egy misét mondanak a szőlőhegyek áldásáért. Az egykor a rend tulajdonában lévő szőlőt ugyanis már nem volt erejük újra gondozásba venni, hanem – mivel az 1556-i tűzvész utáni távozásuk és a között, hogy I. Lipót király 1698-ban visszatelepítette őket a városba igencsak sok idő eltelt – minden igyekezetükkel inkább időközben elprofanizált templomuk és kolostoruk újjáépítésén munkálkodtak.³⁸

1735-ben a városi tanács 40 magyar forint évi segílyt szavazott meg Trajcsík Andrásnak, hogy azután magát pappá szenteltethesse.³⁹ A következő évben, amikor már valóban Egerbe készült utazni Erdődy Gábor püspök által magát felszenteltetni, a tanács a megfelelő ruházatról is gondoskodott számára, még hozzá nem is akármiből: *ex Panno Pauday dicto, a páduainak nevezett posztóból*.⁴⁰ Fölszentelése után a Rozália kápolnában ő végezte az istentiszteleteket, a miséhez a bort pedig egyenesen a város pincéjéből kapta, a kassai városi tanács tehát különösen védelmébe vette a remetét. Még több mint egy évtizeden keresztül gondozta a kápolnát és Rozália kultuszát, miután a kassai plébánia halotti anyakönyvében szerepel Trajcsík halálának feljegyzése 1748-ból.⁴¹ A kápolna ezután újabb remetepapot kapott Lescsansky

---

Recognosco me a Domino Daniele Kovacs percepisse Nu: Tres Marianos in Nomine Eleemosynae cujus rei Fidem propria manu subscribo Andreas Trajcsík Eremita a S. Rosalia mp. (En alulírott jelen év, 1734. szeptember 24-én tanúsítom, hogy nekem Kovács Dániel úrtól három máriást elfogadtam alamizsna címén, amely dolog hitelét saját kezemmel írom alá Trajcsík András Szent Rozáliai remete).

38 BOTTA István: *Huszár Gál művei, élete és kora (1512?–1575)*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1991, 145.

39 idézi WICK, i. m., 17–18. *Die 15 January 1735. Andreae Trajcsík Eremitae ad Capellam S. Rosaliae degenti ad dies vitae ipsius pro subsistentia nomine Eleemosynariae Dotis resoluti sunt annuatim ex Cassa Cittis solvendi Hung: Flor Quadraginta fine assequendi Presbiteratus taliter, ut eo assecuto pro benedictione Territory hujus continuo Deum exorare, imo Sacrificia Eid. immolare non intermittat.* (1735. január 15. Trajcsík Andrásnak, a szt. Rozália kápolnánál lévő remetének ellátására, egész életén keresztül alamizsnaadomány címén, évente, a város pénztárából negyven magyar forint utaltatik ki a papirend elnyerése céljából, hogy ezt elérve, e terület áldásáért Istennél állandóan esedezni, sőt számára áldozatokat bemutatni meg ne szűnjön.)

40 idézi WICK, i. m., 18. *Die 5 Marty 1736. Comissum Dominis oconomis quatenus Andreae Trajcsík Eremitolae Agriam pro Sacris ordinibus proficiscenti Honestum Vestitum Eremitolarem de integro curari noverint ex Panno Padvay dicto.* (1736. március 5. Elrendeltetett a tanácsos urak által, hogy Trajcsík András remete részére, aki Egerbe a szent rendek felvételére utazik, tisztességes remeteruháról gondoskodjanak, a páduainak nevezett posztóból.)

41 idézi WICK, i. m., 20. 1748. April. 16. R. P. Andreas Trajcsík S. Ord. S. Francisci

András személyében.⁴² Walter Lipót után a Kálvárián is (16. kép) – ahol kissé későbből, 1739-ből fennmaradt dokumentum tanúsítja a remeték jelenlétét – ő örökölte a lelkészi posztot. Trajcsik András mellett Walter Lipót neve is sorozatosan szerepelt Kassa városi alkalmazottak ekkori járandóságait összeíró *Conventionaléban*.⁴³ A Kassa által patronált Kis Pócson is remetelakó testvér volt, Kokovics Ferenc.

A Rozália-kápolna 1762. július 10-én kapott búcsúengedélyt XIII. Kelemen pápától Esterházy Károly egri püspök közbenjárására.⁴⁴ Valószínűleg ekkoriban kezdett körülötte kialakulni a – még napjainkban is működő – temető (Szent Rozália temető, Cintorín Svätej Rozálie), mivel a kassai halotti anyakönyv feljegyzése szerint Penner Ferenc remete testvért 1764. október 6-án, Strohmer János remetét pedig 1766-ban már ide temették.⁴⁵ A mennyezeti freskó datálására mindeztidáig nem történt kísérlet, ám mivel a kápolnát 1766-ban kimeszelték,⁴⁶ a felvidéki barokk hagyományába jól illeszkedő festmény elkészültét így stíluskritikai alapon a 18. század második felére teszem.

A freskó középpontjában az Atyaisten látható angyalaival körülvéve, földgolyón trónolva, kezében az emberiséget kormányzó jogarral (17. kép). Mint számos más, pestis-freskó esetében, itt is az engesztelés motívuma jelenik meg, azonban sem Mária, vagy a megváltó Krisztus nem jut szerephez a kompozícióban, helyettük az oltár fölött Dávid király látható az angyallal (18. kép). A jelenet a Királyok Könyvének passzusára utal, az ebből származó szólás pedig jól ismert volt a kora újkori deákság körében is: *fames, bellum, pestis, tria Davidis mala*.⁴⁷ Dávid király három csapása ugyanis az éhség, a háború, és a pestis. A szőke hajú, szárnyas angyal vesszőnyalábot, pallost és koponyát nyújt Dávid felé, akinek választania kell közülük.⁴⁸ Lábainál

---

Eremicola ad Capellam S. Rosaliae Annor 48 munitus omnibus Sacramentis.

42 idézi WICK, *i. m.*, 27. *Pro Prandio Primitas celebraturo R. Eremicolaec ad S. Rosaliam et Assistentibus furuto Die Dominico parando resoluti sunt fl. 8. d. – Justae vini N 50 a d. 18 et unus Antalco Cerevisiae (A szt. Rozálián lévő remetének, aki első szentmiséjét fogja végezni és a mise résztvevőknek a jövő vasárnapon készítenő ebédjére kiutaltatik 8 Ft, 50 itce bor 18 dénárért és egy kis hordó sör.)*

43 idézi WICK, *i. m.*, 20. *R. P. Trajcsik Eremicolae ad S. Rosaliam 40 fl.; R. P. Valther Eremicolae ad Calvariam 25 fl.*

44 Esterházy a búcsú időpontját Szent Rozália ünnepnapjában állapította meg, ha az vasárnapra esik, ha pedig nem, akkor a következő vasárnapban.

45 idézi WICK, *i. m.*, 37., 38.

46 idézi WICK, *i. m.*, 36. 1766. 19. Sept. *Determinandum .... ut Capellam Sanctae Rosariae per Dealbatores Ecclesiae Parochialis priusquam Parochiam inalbare inciperit, dealbari curent.*

47 2 Kir 24, 11–25.

48 Bővebben vö. Christine M. BOECKL, *Images of Plague and Pestilence, Iconography*

egy férfi tekint fel irgalomért fohászkodva, és egy nyitott könyv hever, a következő írással: *Miserere mei Deus*, amely az 51. zsoltár kezdő szavai. A mennyezet másik végében szintén felirat olvasható egy szalagon a párkány fölött: *Peregrini enim sumus coram te et advenae sicut patres nostri*, vagyis *Zarándokok vagyunk ugyanis előtted és jövevények, ahogyan atyáink mindnyájan*.⁴⁹ Alatta vándorbot, lopótök, rózsafüzér, egy kagylóval díszített zarándokruha sarka és egy koponya: mind pestisszentek jólismert attribútumai. Ide írták fel a névtelen megbízók: *Opus Benefactorum*, azaz jótevők műve.

Úgy gondolom, az, hogy már a legkorábbi időktől fogva remetéek laktak a kápolna közelében, nem független Rozália patrocíniumától, aki maga is remetenő volt. Tanulmányomban amellet érvelek, hogy ez a remetekultusz megnyilvánul a belső tér ikonográfiai programjában is.

**Peregrini
enim
sumus**

A 18. században számos kápolnánál éltek remetéek, főként a Kálvária-kápolnák esetében – ahogyan Kassán is – erről viszonylag megbízható adatokkal rendelkezünk. Ezen esetek túlnyomó többségében azonban ez semmilyen összefüggésben sem állt a kápolna patrocíniumát adó szenttel, illetve annak helyi kultuszával. A kassai Rozália-kápolna esetében képi forrásokkal szeretnék érvelni ezen összefüggés fennállásának alátámasztásához. Élt más Rozália-kápolna mellett is remetetestvér, ahogyan a pesti Szent Rókus és Rozália-kápolna esetében is tudunk erről. A Kálvária-kápolnákhöz hasonlóan papi és gondnoki feladatokat töltött be, ez viszont nem függött össze a templom belső díszítésével, vagy Rozália remetenőként való tiszteletével.⁵⁰ Az azonban bizonyos, hogy a korabeli köztudatban benne volt, hogy ezek mellett az épületek mellett remetéek tanyáznak, ezt idézi fel Kisfaludy Sándor (1772–1844) Tátikája is:

Rozália kápolnája
Legyen vesztének helye;
És ideje a jövendő
Karácsonnak éjjele;
Gyilkosa a holt Lázárnak,
Ki ott vala remete,
Járó lelke, kit ember már
Kérdőre nem vehete.⁵¹

and Iconology, Kirksville, Truman State University Press, 2000, 54–55.
49 1 Par 29.

50 RUPP Jakab, *Buda-Pest és környékének helyrajzi története*, Pesten, Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága, 1868, 263.

51 KISFALUDY Sándor *minden munkái*, II., kiadja TOLDY Ferenc, Pesten, Heckenast Gusztáv, 1847, 68.

Mivel Rozália elsősorban csak pestisszentként ismert a művészettörténet-írásban és a történelemtudomány más ágaiban egyaránt, ez a látásmód esetenként, így Kassát tekintve is némi korrekcióra szorulhat.⁵²

A vizsgálatot sajnos nagymértékben nehezíti, hogy az eredeti, 18. századi Szent Rozália szobor helyén jelenleg egy 20. századi kép- és szoboregyüttes látható a főoltáron (19. kép).⁵³ A barokk szobor feltehetően Gregorio Tedeschi montepellegrinói művét követhette, amely – ha csak áttételesen is – a halálba szenderült Rozália szobrászati ábrázolásainak fő prototípusát adta.⁵⁴ Két hasonló, ismeretlen helyről származó felvidéki alkotást őriz a pozsonyi Národná Galéria is.⁵⁵ Az oltár két oldalán egy-egy festett faajtó látható, rajtuk két, mára viszonylag elfeledett magyarországi szenttel. A két olajfestmény – amelyeknek alja egy későbbi padlószint-megemelés miatt már csak az ajtók nyitott állapotában vehető szemügyre – stíluskritikai alapon szintén a 18. századból maradt fenn. Előbbi tény azért is említést érdemel, mivel csak ekkor olvashatóak a festmények aljára írt feliratok, amelyek ábrázoltjaikról beszélnek. A bal oldali ajtóra (20. kép) írt latin nyelvű szöveg: *S. Andreas Zoéardus, in monte Zobor ad Nitriam Sub S. Stephano Rege Hungariae eremiticam vitam ducens, obyt Martyr.* – amelyből rögtön kiderült, hogy a két zoborhegyi remete egyikéről van szó, Szent Zoerard-Andrásról (?–1030 k.). A másik ajtón (21. kép), remetetársa és tanítványa, Szent Benedek tűnik a néző elé, szinte teljes életnagyságban: *S. Benedictus Sancti Andreae Zoéardi discipulus, ab ethnicis latronibus graviter sauciatus, supra Trencinum in Vagum, tunc Szkalkam subterfluentem dejectus. Obyt Martir.* Mindkét festmény Hevenesi Gábor *Ungaricae Sanctitatis Indicia* című könyvének metszetei alapján készülhetet.⁵⁶ Zoerardus az ezredforduló táján érkezett a frissen szerveződő Magyar Királyságba, és egy pannonhalmi látogatás után a zoborhegyi Szent Ipoly bencés monostorban az András nevet vette fel.⁵⁷ Itt sem időzött azonban hosszú ideig, hanem a vadon

52 NÉMETH István, *Művészet a pestis árnyékában*, *Leges Artis Medicinae* 16 (2006), 3 (március), 271–273.

53 Alexander FRICKÝ, *Pamiatky – hnutel'né*, II, *Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch*, Prešov, Krajské stredisko štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, 1969, 84.

54 SZILÁRDFY Zoltán, *Palermói Szent Rozália ikonográfiájához* = *Sz. Z., Ikonográfia – Kultusztörténet*, Bp., Balassi Kiadó, 2003, 205.

55 KELETI Magda, *Neskorá renesancia, manierizmus, barok v zbierkach SNG*, Bratislava, SNG, 1983 (*Fontes* 2), 225, 257.

56 HEVENESI, *i. m.*, 100., 102.

57 Bővebben vö. SÓLYMOS Szilveszter, *Szent Zoerard-András (Szórád) és Benedek remeték élete és kultusza Magyarországon*, Bp., Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia

magányába vonult és ott mértéktelenül szigorú anakhoréta életmódot folytatott: a képen is önsanyargatása közben jelenik meg, ahogyan feje köré köveket kötözött és egy éles tüskével kivert fatörzsben ül, nehogy elbóbiskoljon mértéket nem ismerő virrasztása közben.⁵⁸ Az első fennmaradt Magyarországon keletkezett, latin nyelvű legendánkat is a két zoborhegyi remetéről írta Boldog Mór pécsi püspök, 1064–1070 körül.⁵⁹ Őt és Benedeket avatták elsőként szentté hazánkban 1083-ban I. Szent László király kezdeményezésére, ezután következett csak Gellért, István és Imre herceg translációja.⁶⁰ A Rozália-kápolna melletti remetelakot Szent Lászlóról nevezték el, így elképzelhető, hogy egyfelől tudatosan kiemelték a legelső magyarországi kanonizáció jelentőségét, másrészt Zoerard-András és Benedek tiszteletét hangsúlyozták.⁶¹ Ez esetben ráadásul két felvidéki remeteszentről van szó, akiknek a helyi kultusza ekkoriban még kifejezetten népszerű lehetett a nép körében, a hagyományok mellett annak a barokk ellenreformációs propagandának köszönhetően is, amely újból felkarolta és igyekezett népszerűsíteni tiszteletüket. Megemlítendő, hogy talán a névválasztás sem véletlen éppen András és Benedek szerepeltetésénél, hiszen a kassai egyházmegye védőszentje Szent András apostol, ami pedig még szembetűnőbb, hogy a Rozália-kápolnánál élő, a város által legbőkezűbben patronált remete Trajcsík András volt. Akár az ő emlékezetére is eshetett a megrendelők választása Zoerard-Andrásra.

E két, merőben szokatlan témájú ábrázolás mellett a korabeli forrásokban is kiemelt szerepet kap, hogy a kápolna mellett remeték laktak. Friedrich Orbán egy 1759-es feljegyzése tudósít róla, hogy évente kétszer, ünnepélyes körmenet indult a városból a Szent Rozália kápolnához: áldozósütörtökön és Rozália ünnepének nyolcadába eső vasárnapon.⁶² A rövid, tömör közlés után kiemelten még azt is hozzáteszi: *hic Sacer locus ab Eremiculis incolitur, azaz ezen a szent helyen remeték laknak*. Számukra Rozália olyan követendő példakép

---

Munkaközösség, 1996.

58 Friederike TSCHOCHNER, *Zoerardus (Andreas Swierad) und Benedikt = Lexikon der Christlichen Ikonographie*, szerk. Engelbert KIRSCHBAUM, Achter Band, Herder, Rom, Freiburg, Basel, Wien, 1976, 641.

59 ILKÓ Krisztina, *A Legenda Sanctorum Zoerardi et Benedicti szöveghagyománya a középkor és kora újkor folyamán = Mű & Szerző*, szerk. BARTÓK Zsófia Ágnes, DOBOZY Nóra Emőke, FÖRKÖLI Gábor, Bp., ELTE BTK, 2012 (Arianna Könyvek 4.), 92.

60 U. o.

61 idézi WICK. i. m., 37. 1764. October 6. *Frater Franciscus Penner Eremicola ad Sanctum Ladislaum circiter 60 annorum, provisus omnibus sacramentis mortuus est ad Stam Rosaliam, ibique sepultus est.*

62 U. a.

lehetett, mint Szent Zoerard-András, vagy Benedek, a remeték pedig Rozália tiszteletét fenntartásán munkálkodtak szüntelen. Az, hogy ezt a kassai városi tanács is méltányolta, köszönetük kifejezése volt az okból, mert Rozália ugyanúgy megmentette Kassát a pestistől, mint egy évszázaddal korábban Palermo városát. Teleki is erre utalva választotta prédikációja mottójául ugyanazt a bibliai parafrázist, amely a szent neve mellett megmentő csodájára is utal és a palermói Chiesa di Immacolata Concezione al Capo barokk Szent Rozália szobra fölött is olvasható: *Quasi flor rosarum in diebus vernis*.⁶³

Felhasznált források

- Cascini, Giordano, *Di S. Rosalia Vergine Palermitana*, Appresso i Cirilli, Palermo, MDCLI (1651).
- Damiani, Petrus, *Vita beati Romualdi*, szerk. Giovanni Tabacco, Roma, FSI, 1957.
- Gaetano, Ottavio, *Vitae Sanctorum Siculorum...*, Palermo, Apud Cirillos, MDCLVII (1657), 145–152.
- Gregorii Operum, *Pars I., Orationes* (Collectio selecta SS. Ecclesiae Patrum, Tomus Quinquagesimus), szerk. D. A. B. Caillau, D. M. N. S. Guillon, Parisiis, Apud Parent-Desbarres, 1843.
- [Hevenesí, Gabriel], *Ungaricae Sanctitatis Indicia. Sive brevis quinquaginta Sanctorum & Beatorum memoria Iconibus expressa, qui vel a Sede Apostolica, vel ab immortalibus temporis communi populi consensu, vel Scriptorum probatorum autoritate. A Divi Stephani Primi Regis tempore, in Ungaria viventes in Divorum census venerunt. Quibus accessit Appendix, in qua ordine Alphabetico plusquam ducenti alij Sancti & Beati in Ungariam vel nativitate, vel commoratione spectantes recensentur...*, Tyrnaviae, 1692.
- Kisfaludy Sándor *minden munkái*, II., kiadja Toldy Ferenc, Pesten, Heckenast Gusztáv, 1847.
- Lapide, Cornelius a, *Commentaria in Vetus et Novum Testamentum*, Paris, 1642.
- Telek József, *Tavaszi Rósa az az: Szent Rosália életét Rósához-való hasonlatosságban le-ábrázoló beszéd*, 1757.

Felhasznált szakirodalom

- Boeckl, Christine M., *Images of Plague and Pestilence, Iconography and Iconology*, Kirksville, Truman State University Press, 2000.

- Botta István: *Huszár Gál művei, élete és kora (1512?–1575)*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1991.
- Butler, Alban, *Lives of the Saints, September*, szerk. Herbert Thurston, Wellwood, Burns & Oates, 2000 (1756-9).
- Capozzo, Guglielmo, *Memorie su la Sicilia...*, III., Palermo, Tipografia di Bernardo Virzi, 1842.
- Conticello, Baldassare, *Da grande farò l'Archeologo, Conticello racconta. Ricordi e fantasia fra Roma e Palermo*, [H. n.], Gangemi Editore, 2011.
- Danielik József, Ferenczy Jakab, *Magyar írók, Életrajz-gyűjtemény*, Pest, Szent-István-Társulat, 1856.
- Hämmerle, Albert, *Kilian = Allgmeneines Lexikon der Bildenden Künstler*, szerk. Ulrich Thieme, Felix Becker, Zwanzigster Band, Leipzig, Verlag von E. A. Seemann, 1927, 288–305.
- Filipczak, Zirka Zaremba, Van Dyck's 'Life of St Rosalie', *The Burlington Magazine*, Vol. 131, No. 1039 (Oct., 1989), 693–698.
- Frický, Alexander, *Pamiatky – hnutel'né, II, Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch*, Prešov, Krajské stredisko štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, 1969.
- Haberland, Irene, *Georg Christoph Kilian = The Dictionary of Art*, szerk. Jane Turner, 1–34, 18, London, Macmillan Publishers Limited, 1996, 47–48.
- Hills, Helen, *Iconography and Ideology: Aristocracy, Immaculacy and Virginity in Seventeenth-Century Palermo*, *Oxford Art Journal*, Vol. 17, No. 2 (1994), 16–31.
- Ilkó Krisztina, *A Legenda Sanctorum Zoerardi et Benedicti szöveghagyománya a középkor és kora újkor folyamán = Mű & Szerző*, szerk. Bartók Zsófia Ágnes, Dobozy Nóra Emőke, Fölköli Gábor, Bp., ELTE BTK, 2012 (Arianna Könyvek 4.), 91–100.
- Keleti Magda, *Neskorá renesancia, manierizmus, barok v zbierkach SNG*, Bratislava, SNG, 1983 (Fontes 2).
- Kerekesi György, *A kassai kereskedők életéből*, Kassa, Országos Iparegylet, 1913.
- Knapp Éva, Tüskés Gábor, *Populáris grafika a 17–18. században*, Bp., Balassi Kiadó, 2004.
- Metras, Mike, *Sicily's Historic Coasts*, Kisslegg, Lulu.com, 2007.
- Németh István, *Művészet a pestis árnyékában, Lege Artis Medicinae* 16 (2006), 3 (március), 271–273.
- Pauer János, *Az egyházi rend érdemes Magyarország történetében, Székesfejérvárott, Özvegy Számmer Pálné betűivel*, 1847.
- Peter Tamás, *Telek József élete és művei*, Magyar Barát, 1948.

- Rupp Jakob, *Buda-Pest és környékének helyrajzi története*, Pesten, Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága, 1868.
- Sólymos Szilveszter, *Szent Zoerard-András (Szórád) és Benedek remeték élete és kultusza Magyarországon*, Bp., Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, 1996.
- Szilárdfy Zoltán: *Barokk szentképek Magyarországon*, Bp., Corvina Kiadó, 1984.
- Szilárdfy Zoltán, *Palermói Szent Rozália ikonográfiájához = Sz.Z., Ikonográfia – Kultusztörténet*, Bp., Balassi Kiadó, 2003, 205–312.
- Torrise, Maria, *Santa Rosalia*, Milano, Cinisello Balsamo, 1999 (Santi e Santuari 26).
- Tschochner, Friederike, *Rosalia von Palermo = Lexikon der Christlichen Ikonographie*, szerk. Engelbert Kirschbaum, Achter Band, Herder, Rom, Freiburg, Basel, Wien, 1976, 288–289.
- Tschochner, Friederike, *Zoerardus (Andreas Swierad) und Benedikt = Lexikon der Christlichen Ikonographie*, szerk. Engelbert Kirschbaum, Achter Band, Herder, Rom, Freiburg, Basel, Wien, 1976, 641.

Képek

Telek József: *Tavaszi Rósa az az: Szent Rosália életét Rósákhoz-való hasonlatosságban le-ábrázoló beszéd*, 1757, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár.

Telek József: *Tavaszi Rósa az az: Szent Rosália életét Rósákhoz-való hasonlatosságban le-ábrázoló beszéd*, 1757, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár.

Georg Christoph Kilian: *Boldog Duns Scotus János a Szeplőtelen Fogantatás tanának védelmezője*, 1740 k., papír, mezzotinto, 14,3 × 19,6 cm, Székesfehérvár, Egyházmegyei Múzeum. Proveniancia: Szilárdfy Zoltán gyűjteményéből, 2009.

Georg Christoph Kilian: *Palermói Szent Rozália*, 1754, rézmetszet, 16,3 × 9,2 cm (mellékletként Telek József: *Tavaszi Rósa az az: Szent Rosália életét Rósákhöz-való hasonlatosságban le-ábrázoló beszéd*, 1757), Budapest, Országos Széchenyi Könyvtár.

Georg Christoph Kilian: *Palermói Szent Rozália* (részlet), 1754, rézmetszet, 16,3 × 9,2 cm (mellékletként Telek József: *Tavaszi Rósa az az: Szent Rosália életét Rósákhoz-való hasonlatosságban le-ábrázoló beszéd*, 1757), Budapest, Országos Széchenyi Könyvtár.

Georg Christoph Kilian: *Palermói Szent Rozália*, 1754, rézmetszet, 16,3 × 9,2 cm (mellékletként Telek József: *Tavaszi Rósa az az: Szent Rosália életét Rósákhoz-való hasonlatosságban le-ábrázoló beszéd*, 1757), Budapest, Országos Széchenyi Könyvtár.

Georg Christoph Kilian: Palermói Szent Rozália, 1754, rézmetszet, 16,3 × 9,2 cm (mellékletként Telek József: Tavasz Rósa az az: Szent Rosália életét Rósákhoz-való hasonlatosságban le-ábrázoló beszéd, 1757), Budapest, Országos Széchenyi Könyvtár.

Johann Jacob Hoffmann: Szent Hedvig, 1692, rézmetszet (Hevenesi Gábor: *Ungaricae Sanctitatis Indicia...*, Nagyszombat, 1692).

Ismeretlen közép-európai festő: *A csillagba foglalt Szűzanya Szent Rozália, Szent Rókus és Szent Sebestyén körében*, 1710 körül, vászon, olaj, 112 × 90 cm, Székesfehérvár, Egyházmegyei Múzeum, ltsz.: 98.1038. Proveniencia: Az egykori székesfehérvári ferences templomból. Restaurálta Csúcs László, 1992.

Georg Christoph Kilian illusztrációi *Neu eingerichtetes und in viererley Sprachen gefertigtes... : piccolo abbecedario in quattro lingue* című kiadványában, 18. század, papír, színezett metszetek.

Ismeretlen metsző: *Cornelius a Lapide*, rézmetszet (Hamy, Alfred: *Galerie illustrée de la Compagnie de Jésus*, vol. III., Paris, 1893).

Ismeretlen dunántúli festő: *Szent Rozália angyali temetése*, 1740 körül, vászon, olaj, 155 × 88 cm, Székesfehérvár, Egyházmegyei Múzeum, ltsz.: 74.116. Proveniencia: Nadap (A lebontott Szent Rozália-templom oltárképe volt.)

Palermói Szent Rozália-kápolna, 1715, Kassa, Szent Rozália-temető
(Košice, Cintorín Sv. Rozálie).

Palermói Szent Rozália-kápolna, 1730, Pezinok.

Palermói Szent Rozália-kápolna, 18. sz., Szepesvárálja (Spíšské Pohradie). Fotó: Ján Filip.

Kálvária-kápolna, 18. sz., Kassa.

Ismeretlen mester: *Mennyezetfreskó*, 1766 után, Kassa, Palermói Szent Rozália-kápolna.

Ismeretlen mester: *Mennyezetfreskó*, 1766 után, Kassa, Palermói Szent Rozália-kápolna.

Főoltár, Kassa, Palermói Szent Rozália-kápolna.

Ismeretlen mester: *Szent Zoerard-András*, 18. század 2. fele, olaj, fa,
Kassa, Palermói Szent Rozália-kápolna.

Ismeretlen mester: *Szent Benedek*, 18. század 2. fele, olaj, fa, Kassa, Palermói Szent Rozália-kápolna.

